

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо множинного громадянства в зарубіжних державах*

Анотація. Аналітична записка містить результати порівняльного дослідження законодавства держав-членів Великої сімки (G7), Європейського Союзу щодо регулювання множинного громадянства. Виокремлено способи законодавчого регулювання подвійного громадянства. Зазначено відмінність між подвійним і другим громадянством. Систематизовано підстави виникнення біпатризму. Проаналізовано нормативні положення з питань громадянства в законодавстві США, Канади, Японії, Великої Британії, Франції, Італії, Німеччини, Литви, Латвії, Естонії, Молдови, Чорногорії. З'ясовано відмінності у правовому регулюванні статусу біпатридів.

Ключові слова: громадянство, множинне громадянство, міжнародна міграція, біпатриди, подвійне громадянство, статус біпатридів.

Вступ.

Диверсифікація міжнародної міграції, посилення інтеграційних процесів, поширеність іноземного інвестування, визнання міжнародних стандартів у сфері громадянства актуалізують перед державами питання регулювання або оновлення концептуальних підходів до регулювання множинного громадянства.

Під терміном «громадянство» розуміють правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи. «Множинне громадянство» означає одночасну належність особи до громадянства двох або більше держав¹. Об'єктивний зв'язок між громадянством і полігромадянством² обумовлений змістом суверенного права держави самостійно регулювати відносини громадянства. Таке регулювання не обов'язково забезпечує узгодженість із положеннями законодавства про громадянство інших держав, внаслідок чого трапляються випадки множинного громадянства.

Полігромадянство стало звичним правовим явищем, яке свідчить про відхід держав від традиційно обмежувального підходу до врегулювання множинного (подвійного) громадянства та перехід до ліберальних засад у цій сфері. Неоднозначним є концепт «єдиного громадянства». Термін «єдине громадянство» не є тотожним чи синонімом до «одного громадянства» і не є антонімом до

¹ Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997 р. Ратифіковано із застереженням та заявою Законом України № 163-V від 20.09.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text

² Для досягнення мети дослідження терміни «множинне громадянство», «подвійне громадянство» і «полігромадянство» складають один синонімічний ряд. За відсутності усталеного визначення найбільш вживаного у зарубіжному законодавстві терміну «подвійне громадянство» в Аналітичній записці під «множинним громадянством» розуміється наявність у особи громадянства двох держав, яке визнано, як правило цими державами. Зміст або особливості правового статусу подвійного громадянства визначаються, як правило, договором цих держав.

«подвійного» чи «множинного» громадянства, а тому не підмінює суті заборони одночасного набуття особою іншого громадянства³.

Лібералізація регулювання відносин громадянства не зменшує необхідності чіткого опосередкування державами інституту полігромадянства для забезпечення міжнародної та національної безпеки, зниження ризику втручання однієї держави у справи іншої.

Множинне громадянство: сутність, випадки виникнення та засади законодавчого регулювання.

Загальні положення. За даними Порталу Міжнародної організації міграції (МОМ), станом на початок 2024 року 76 % із 200 досліджених держав не забороняють своїм громадянам отримувати інше громадянство. Є держави, в яких множинне громадянство сприймається як негативне явище⁴, що ставить під сумнів міцність юридичного зв'язку між громадянином і державою.

У цілому, слід виокремити декілька підходів до засад врегулювання подвійного громадянства: проголошення принципу єдиного громадянства, за яким подвійне громадянство не визнається; застосування як загального принципу «єдине громадянство», але із законодавчим врегулюванням випадків множинного громадянства (низка європейських держав); дозвільний режим множинного громадянства; заборона подвійного громадянства⁵.

Множинне (подвійне) громадянство дозволено в: Австралії, Албанії, Алжирі, Аргентині, Анголі, Барбадосі, Бангладеші, Бельгії, Болівії, Бразилії, Вануату, Великій Британії, Вірменії, Гані, Гонконгу, Гондурасі, Гренаді, Греції, Данії, Домініці, Домініканській Республіці, Еквадорі, Єгипті, Замбії, Йорданії, Ізраїлі, Іраку, Ірландії, Ісландії, Італії, Кабо-Верде, Канаді, Кенії, Кіпрі, Колумбії, Коста Риці, Латвії, Лівані, Лівії, Люксембурзі, Маврикії, Македонії, Мальдівах, Мальті, Марокко, Мексиці, Науру, Новій Зеландії, Пакистані, Палау, Палестині, Панамі, Парагваї, Перу, Південній Африці, Португалії, Румунії, Сент-Люсії, Сербії, Судані, США, Тувалу, Тунісі, Угорщині, Фіджі, Філіппінах, Фінляндії, Франції, Чехії, Чилі, Швейцарії, Швеції тощо⁶.

У певних випадках отримати друге громадянство дозволяють держави: Болгарія (для етнічних болгар), Боснія, Грузія, Естонія, Іспанія, Ліхтенштейн, Литва, Молдова, Намібія, Нідерланди, Нігерія, Норвегія, Польща, Сальвадор, Сент-Вінсент і Гренадини, Сейшельські острови, Словенія, Тайвань, Хорватія, Чорногорія тощо. Так, відповідно до Конституції Іспанії держава може укласти договори про подвійне громадянство з латиноамериканськими державами або з державами, які мали або мають особливі зв'язки з Іспанією. У цих державах іспанці

³ Софінська І.Д. Подвійне громадянство, принцип вірності і публічне врядування: мати не можна позбавити. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 71-76.

⁴ Доволі часто подвійне громадянство дозволяє особі легально уникнути юридичної відповідальності.

⁵ 17 European Countries that Allow Dual Citizenship. URL: https://www.insidermonkey.com/blog/17-european-countries-that-allow-dual-citizenship-1265098/#google_vignette

⁶ Which Countries Allow Dual Citizenship in 2024? URL: <https://nomadcapitalist.com/global-citizen/countries-allow-dual-citizenship>

можуть натуралізуватися, не втрачаючи громадянства походження, навіть якщо ці держави не надають такого взаємного права своїм громадянам⁷. Діючими є міжнародні договори Іспанії з Андоррою, Аргентиною, Болівією, Гватемалою, Гондурасом, Домініканською Республікою, Еквадором, Екваторіальною Гвінеєю, Колумбією, Коста-Рикою, Нікарагуа, Парагваєм, Перу, Португалією, Філіппінами та Чилі. Особи, які мають подвійне громадянство, обирають місце проходження військової служби, а їхні діти при народженні отримують право на оформлення двох паспортів.

Не визнають друге громадянство держави: Андорра, Азербайджан, Багамські острови, Бахрейн, Бутан, Гаїті, Ефіопія, Індонезія, Іран, Казахстан, Катар, Киргизстан, Конго, Куба, Кувейт, Лаос, Макао, Малайзія, Маршаллові острови, Мікронезія, Мозамбик, Монако, Монголія, М'янма, Непал, Оман, Північна Корея, Сан-Марино, Сінгапур, Словаччина, Тайланд, Японія тощо.

У зв'язку з цим у множинному громадянстві доцільно виокремлювати випадки формального біпатризму (другого громадянства): громадянин має паспорт іншої держави, але держава походження вважає цю особу лише своїм громадянином. Держава може і не знати про набуття громадянином іншого громадянства, оскільки закон не вимагає від осіб повідомляти про оформлення паспорта іншої держави. Таким чином, різниця між «подвійним» (юридично визнаним) і «другим» громадянством полягає в наявності чи відсутності урегульованості відносин полігромадянства в державі походження. У випадку «подвійного» громадянства держава визнає статус біпатрида та права й обов'язки громадянина стосовно іншої держави.

Не дозволено множинне / подвійне громадянство в Китаї, Індії, ОАЕ тощо. Набуття другого громадянства автоматично позбавляє громадян цих держав права на проживання в державі-походження. Наприклад, відповідно до законодавства Саудівської Аравії отримання ще одного паспорта без попередньої відмови від громадянства держави походження вважається кримінальним злочином.

Практика застосування положень законодавства з питань громадянства дозволяє класифікувати такі підстави виникнення біпатризму: народження (держава місця народження визнає громадянство за принципом «права ґрунту» (*jus soli*), а держава, до громадянства якої належить один із батьків, надає своє громадянство за принципом «права крові» (*jus sanguinis*)⁸); укладення шлюбу (держава зберігає або надає громадянство одному з подружжя); еміграція, за якої особа не обов'язково втрачає попереднє громадянство (возз'єднання сім'ї або набуття громадянства за походженням («паспорт пращура»); натуралізація;

⁷ Part I Fundamental Rights and Duties. CHAPTER I Spaniards and Aliens. Section 11. URL: https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/espana/leyfundamental/Paginas/titulo_primerero.aspx#:~:text=Section%2011&text=Spanish%20nationality%20shall%20be%20acquired,the%20provisions%20of%20the%20law

⁸ Особа отримує громадянство при народженні відповідно до двох підстав: за місцем народження (*jus soli*), незалежно від громадянства батьків; громадянство батьків (*jus sanguinis*), незалежно від того, де народилася дитина.

відновлення раніше втраченого громадянства; зміна громадянства батьків дитини; усиновлення; інвестиційна міграція тощо.

Особливості регулювання множинного громадянства. У міжнародному праві щодо статусу особи, пов'язаного з регулюванням державою відносин громадянства, визнають два основних стани – громадянство та іноземство, і два похідних стани – безгромадянство та полігромадянство. У міжнародних актах і законодавстві держав не міститься універсальних підходів до регламентації множинного громадянства. Положення Загальної декларації прав людини (1948 р.), Європейської конвенції про громадянство (1997 р.) не визначають кількість легального одночасного громадянства і не встановлюють пріоритет щодо часу і способу їх набуття.

Засади регулювання множинного громадянства обумовлюються національними інтересами держави. Це впливає на зміст та рівень забезпечення прав і обов'язків біпатридів – осіб із подвійним / множинним громадянством. Аналіз положень законодавства свідчить, що біпатриди не обов'язково мають однакові права, обов'язки та привілеї в усіх державах свого громадянства. Як правило, для з'ясування змісту їхнього статусу використовується принцип ефективного громадянства⁹ (або «базового»), відповідно до якого враховується «постійний та ефективний правовий зв'язок між державою та особою». Саме цей зв'язок є джерелом прав, обов'язків і привілеїв.

Складним питанням є дотримання гарантії політичних прав, які, на відміну від громадянських прав і свобод, спрямовані не на забезпечення автономії особистості, а на її участь у політичному житті суспільства (держави). Це стосується прав біпатридів щодо: доступу до публічної служби і державної таємниці; звернення з петиціями; активного й пасивного виборчого права; участі в загальнодержавних і місцевих референдумах; свободи об'єднання в політичні партії та громадські організації. У цьому контексті відсутня єдність підходів у законодавчому регулюванні і чітке визначення критеріїв щодо обмежень реалізації таких прав. Здебільшого законодавство держав передбачає переваги для біпатридів, у яких перше громадянство є громадянством держави походження. Так, Закон про громадянство Мексики (1998 р.) визнає, що мексиканець за походженням може мати інше громадянство, а іноземець – натуралізуватися, але тільки особа, яка має громадянство за походженням і водночас має громадянство іншої держави, може бути обрана до представницьких органів, займати державні посади або посади в органах місцевого самоврядування, у тому числі бути мером або президентом¹⁰.

Рада Європи прийняла декілька документів з питань громадянства, зокрема Конвенцію про скорочення безгромадянства (1961 р.) і Конвенцію про скорочення

⁹ Критерії принципу «ефективного громадянства» це: постійне місце проживання чи найбільш частого перебування особи; місце здійснення професійної діяльності; несення військової або державної служби; місце, де особа реально користується своїми громадянськими і політичними правами; місце розташування нерухомої власності (у певних випадках).

¹⁰ Ley de Nacionalidad, Dec. 30, 1997 (D.O. Jan. 23, 1998). URL: <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/lglrd/2019669333/2019669333.pdf>

випадків множинного громадянства та про військову повинність у випадках множинного громадянства (1963 р.). Остання конвенція фактично не діяла через колізії законодавства європейських держав, а також ратифікацію деякими державами лише тієї частини конвенції, яка стосувалася військової служби. Прийняті в 1977 році Додаткові протоколи щодо обміну інформацією про військову службу ратифікували лише Норвегія і Люксембург. У 1997 році Рада Європи прийняла нову Конвенцію про громадянство¹¹, положення якої є більш гнучкими і прийнятними навіть для держав, законодавство яких базується на принципі єдиного громадянства. Серед держав-членів Ради Європи її ратифікували: Австрія, Бельгія, Велика Британія, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Україна, Франція, Швеція¹². Відповідно до статті 5 цієї Конвенції законодавство держав не повинно містити норми з питань громадянства, які проводять відмінності або містять дискримінаційну практику, у тому числі за ознаками національного та етнічного походження.

Інтенсивність інтеграційних процесів в європейських державах обумовила нову сутність множинного громадянства і посилила режим «найбільшого сприяння» (скандинавські держави). Окрім того, інститут множинного громадянства набуває інших аспектів у законодавстві *Європейського Союзу* (далі – ЄС). Згідно з базою даних подвійного громадянства *Macimide Global Expatriate* в європейських державах, у тому числі державах-членах ЄС, відбулися помітні зміни щодо подвійного громадянства. Відсоток держав, які не дозволяли подвійне громадянство, знизився з 63 % у 1960 році – до 24 % у 2020 році (*Додаток 1*).

За останні два десятиріччя майже всі зміни в законодавствах держав-членів ЄС спрямовані на посилення толерантних засад регулювання інституту громадянства і зменшення обмежень щодо подвійного громадянства. Є лише один виняток – Словаччина, де обмежено політику подвійного громадянства у відповідь на зміни в законодавстві з питань громадянства сусідньої Угорщини. Незважаючи на таку тенденцію, окремі держави, такі як Австрія, Естонія, Болгарія, Латвія, Литва і Нідерланди, як і раніше, не запроваджують дозвільний режим подвійного громадянства, встановлюючи жорсткі правила щодо громадянства і визначаючи обмежені випадки подвійного громадянства¹³.

У межах ЄС множинне громадянство потребує кореляції з концепцією єдиного громадянства ЄС. Останню можна охарактеризувати як сукупність особливих прав і обов'язків, наданих ЄС громадянам держав-членів ЄС, реалізація яких забезпечена по всій території ЄС. Відповідно до статті 20 Договору про функціонування ЄС кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином ЄС. Громадянство ЄС є додатковим до національного громадянства,

¹¹ Великоречанин П.О. Множинне громадянство: конституційно-правове дослідження: дис. канд. наук. Одеса, 2015. 201 с.

¹² Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text

¹³ GLOBAL DUAL CITIZENSHIP DATABASE. Charting dual citizenship acceptance around the world, 1960-2020. URL: <https://macimide.maastrichtuniversity.nl/dual-cit-database/>

не замінюючи його¹⁴. Не існує жодних спеціальних правил набуття чи втрати громадянства ЄС, але будь-які зміни, пов'язані з громадянством держави-члена, породжують певні наслідки і для правового статусу особи. Так, втрата громадянства держави, яка входить до складу ЄС, тягне втрату громадянства ЄС за умови, якщо особа не набуває одночасно громадянства іншої держави-члена ЄС. Статус громадянина ЄС визнається третіми державами. Умовою реалізації прав громадянина ЄС зазвичай є виїзд за межі держави громадянства (тобто держави походження). На території держави походження особа розглядається не як громадянин ЄС, а як громадянин відповідної держави.

Питання множинного громадянства набуває актуальності під час виборів до Європейського Парламенту. Відповідно до статті 8 Акта про введення загальних та прямих виборів депутатів Європейського Парламенту (1976 рік) ніхто не може голосувати більше одного разу на виборах представників до Європейського Парламенту. Біпатриди можуть обирати, в якій державі вони голосуватимуть¹⁵. Зауважимо, що дотримання законодавства ЄС здійснюється в державах-членах, у тому числі щодо виборів. Не всі держави включили до законів про вибори норми, які запобігають подвійному голосуванню, тому такі випадки й досі фіксуються в державах ЄС, і це становить певну проблему.

Зростання ролі громадянства ЄС спричиняє відносно зниження важливості громадянства держав-членів. Щоправда, у законодавстві деяких держав все ще міститься вимога про відмову від громадянства попередньої держави-члена з метою реалізації політичних прав, що перешкоджає інтеграції європейських громадян у суспільство інших держав-членів і є бар'єром на шляху до ширшої політичної інтеграції громадян, які користуються іншими правами громадянства¹⁶.

Дискусійним залишається питання множинного громадянства у випадках, коли особа одночасно є громадянином держави-члена ЄС і держави, що не є членом ЄС у частині доступу до всіх преференцій, які мають громадяни держав-членів ЄС, у тому числі щодо участі в голосуванні на виборах до Європейського Парламенту.

Множинне громадянство в окремих державах. Щодо регулювання відносин громадянства, у США дотримуються принципу «права ґрунту» (*jus soli*), доповненого принципом «права крові» (*jus sanguinis*) (незалежно від того, де народилася дитина, якщо один із батьків є громадянином США). Згідно з 14-тою поправкою до Конституції США «всі особи, які народилися або натуралізувалися у Сполучених Штатах, є громадянами США і штату, в якому вони проживають¹⁷». У такий спосіб поправка забезпечує пріоритет федерального законодавства про громадянство і рівність «статусів» громадянства (за походженням або набуттям).

¹⁴ Консолідована версія Договору про функціонування Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

¹⁵ Act concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41976X1008%2801%29>

¹⁶ The Triangular Relationship Between Nationality, EU Citizenship and Migration in EU Law: A Tale of Competing Competences URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40802-018-0122-9>

¹⁷ U.S. Constitution. URL: <https://www.law.cornell.edu/constitution>

До 1967 року подвійне громадянство не дозволялося, але Верховний Суд США скасував майже всі положення законів, які забороняли подвійне громадянство. Наразі Закон США про імміграцію та громадянство (INA)¹⁸ (оновлений 12 квітня 2024 року) і Title 8 Кодексу США¹⁹ не містять норм, що перешкоджають громадянам набути іноземне громадянство за народженням, походженням, натуралізацією чи іншою формою набуття, та не зобов'язують особу отримати дозвіл від держави для цього. Громадянин США може натуралізуватися в іноземній державі без жодного ризику для громадянства США.

Особи з подвійним громадянством зобов'язані бути вірними як Сполученим Штатам, так і іноземній державі (або державам, якщо вони є їх громадянами), дотримуватися законів цих держав, а будь-яка держава, громадянином якої вони є, має право застосовувати до них свої закони. Претензії інших держав до біпатридів можуть призвести до суперечливих зобов'язань і обумовити обмеження консульського захисту, доступного громадянам США за кордоном, особливо в державі іншого громадянства цієї особи. Біпатриди повинні використовувати паспорт США для в'їзду і виїзду зі Сполучених Штатів. У всіх інших випадках міжнародного переміщення паспорт США використовується за бажанням або відповідно до вимог іншої держави громадянства.

Незважаючи на те, що в тексті Присяги на вірність Сполученим Штатам²⁰ йдеться про відмову від «вірності та відданості» іншим націям, відповідно до висновку Верховного Суду США «особа може мати і використовувати права як громадянин двох держав і нести обов'язки щодо обох держав»²¹. Однак, у разі прийняття громадянином США громадянства держави, яка в обов'язковому порядку вимагає виходу з громадянства походження, заява особи про намір відмовитися від громадянства може призвести до втрати громадянства США.

Громадянин США, який є біпатридом, може проходити обов'язкову військову службу в державі свого другого громадянства. Однак федеральні закони забороняють певні аспекти іноземної військової служби для всіх громадян США, у тому числі біпатридів. Служба в збройних силах іноземної держави може вважатися потенційно непатріотичною діяльністю відповідно до розділу 349(a)(3) Закону INA, якщо на таку службу особа вступає добровільно та з наміром відмовитися від громадянства США²². Служба в збройних силах іноземної держави не буде потенційно непатріотичною діяльністю, якщо особа не служить офіцером, або якщо

¹⁸ Immigration and Nationality Act. URL: <https://www.uscis.gov/laws-and-policy/legislation/immigration-and-nationality-act>

¹⁹ Title 8 USC Ch. 12. ALIENS AND NATIONALITY. IMMIGRATION AND NATIONALITY SUBCHAPTER I-GENERAL PROVISIONS. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title8/chapter12&edition=prelim>

²⁰ What is the oath of allegiance? URL: https://hackinglawpractice.com/faqs/what-is-the-oath-of-allegiance/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwydSzBhBOEiwAj0XN4OW5EvxHINrLnrqYDuNDsbnsFfiselhOXAOxQS32BTsDahUVZx_3rhoC2bYQAvD_BwE

²¹ Kawakita v. United States, 343 U.S. 717 (1952). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/343/717/>

²² Loss of U.S. Nationality and Service in the Armed Forces of a Foreign State - Immigration and Nationality Act (INA) Section 349(a)(3). URL: <https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/Loss-US-Nationality-Service-in-Armed-Forces-of-a-Foreign-State.html#ExternalPopup>

і є офіцером, то іноземного війська, яке бере участь у бойових діях спільно зі Сполученими Штатами. Відповідно до положень розділу 958-960 Title 18 Кодексу США, а також рішення Верховного Суду США у справі «Віборг проти Сполучених Штатів» (163 US 632 (1896)) виїзд особи за кордон з метою вступу в іноземну армію не є злочином, але «якщо особу завербували або найняли до іноземної армії в Сполучених Штатах, то, можливо, сталося порушення. З'ясування всіх обставин покладено на Міністерство юстиції»²³. Аналогічні умови щодо визнання непатріотичної діяльності застосовуються і до біпатридів, які працюють на іноземний уряд на будь-якій державній посаді в іншій державі²⁴.

Біпатриди зобов'язані подавати податкову декларацію в США незалежно від місця проживання (перебування) і навіть за умов відсутності жодних доходів у США, оскільки дохід, отриманий не в США, підлягає оподаткуванню в США. У випадку, коли особа має понад 10000 доларів США на рахунках у закордонних банках або брокерських компаніях, вона повинна заповнити Звіт про іноземний банк і фінансовий рахунок (FBAR).

Канада належить до держав, які визнають громадянство за принципом «права ґрунту» і «права крові». Однак, на відміну від інших, автоматичне визнання громадянства здійснюється на основі принципу «права ґрунту».

До 1 січня 1947 року особа, яка народилася або натуралізувалася в Канаді, вважалася британським підданим. Терміни «громадянин Канади» і «громадянство Канади», які використовувалися в деяких законах до цієї дати, не визначали правовий статус громадянства Канади. До 1973 року Закон про громадянство містив положення, відповідно до якого до претендентів на громадянство висувалася вимога про відмову від попереднього громадянства. Така вимога згодом була визнана юридично неефективною, оскільки її виконання залежало від законодавства інших держав. До 1977 року громадяни Канади, які добровільно отримали інше громадянство, втрачали громадянство Канади, тоді як британські піддані отримували статус біпатридів (це не стосувалося випадків набуття шлюбу). Наразі Закон про громадянство²⁵ дозволяє подвійне громадянство. Варто зазначити, що в 2009 році набув чинності закон, відповідно до якого внесені зміни до Закону про громадянство, яким врегульовані відносини відновлення громадянства Канади для тих, хто його втратив або був позбавлений набуття через застарілі положення згаданого Закону. За підрахунками, Уряд повернув громадянство понад 240 тисячам осіб, і це лише тим, хто народився в період із 1947 по 1977 роки, а також тим, хто був змушений відмовитися від громадянства Канади, набувши громадянство іншої держави.

²³ Wiborg v. United States, 163 U.S. 632 (1896). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/163/632/#:~:text=That%20it%20is%20no%20offense,by%20the%20foreign%20power%20against>

²⁴ Travelers with Dual Nationality. URL: <https://travel.state.gov/content/travel/en/international-travel/before-you-go/travelers-with-special-considerations/Dual-Nationality-Travelers.html#ExternalPopup>

²⁵ Citizenship Act (R.S.C., C-29). URL: <https://publications.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/BP/bp445-e.htm>

Після прийняття у 2014 році Закону про посилення громадянства Канади вимоги для набуття громадянства стали більш жорсткими. Збільшено вимоги щодо проживання до чотирьох із попередніх шести років, при цьому фізичне перебування в Канаді має складати щонайменше 183 дні на рік. Віковий діапазон для кандидатів, які мають скласти іспит на громадянство і знання мови, розширено від 14 до 64 років (раніше від 18 до 54 років), вимоги щодо знання англійської або французької мови стали суворішими. Незмінною залишалася вимога про відсутність судимості, наказу про депортацію або обвинувачення чи засудження за кримінальний злочин. Усі особи віком від 14 років повинні скласти присягу на вірність державі.

Відповідно до законодавства (зокрема, Хартії прав і свобод Канади, Конституції, федеративних законів, законів провінцій і територій) особи, які отримали громадянство від народження в Канаді, і ті, хто став натуралізованим громадянином, володіють однаковими правами в усіх сферах. Біпатриди мають дотримуватися зобов'язань іншої держави громадянства, таких як сплата податків, проходження обов'язкової військової служби тощо.

У **Великій Британії** з моменту прийняття Закону про британське громадянство²⁶ (1948 р.) для громадян не обмежується наявність громадянства іншої держави і визнається множинне громадянство. Однак громадяни Британських заморських територій (наприклад, громадяни Ангільї) можуть втратити можливість отримати британський паспорт, якщо вони набули іншого громадянства. У 1981 році скасовано право на автоматичне громадянство на підставі народження за принципом «права ґрунту»²⁷. На відміну від інших держав, у законодавстві вживається термін «множинне громадянство». У травні 2023 року Уряд вніс до Палати громад Парламенту білль про британське громадянство (регулювання минулої практики), відповідно до якого пропонуються зміни до Закону про британське громадянство 1981 року. Наразі законопроект розглядається у третьому читанні, його положеннями пропонується особу, яка користується правом вільного пересування протягом певного періоду, передбаченого законодавством ЄС, вважати «вільною від імміграційних обмежень», тобто осілою. Зазначені положення матимуть і ретроспективний ефект, тобто поширюватимуться на події, які були в минулому. Так, особи, народжені у Великій Британії від батьків-громадян ЄС між 1 січня 1983 року і 1 жовтня 2000 року (і діти, народжені цими людьми), будуть автоматично вважатися громадянами Великої Британії²⁸.

Особа не набуває автоматично громадянство Великої Британії у разі одруження з громадянином Великої Британії. Способом автоматичного набуття

²⁶ British Nationality Act 1948. CHAPTER 56. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/11-12/56/enacted>

²⁷ British Nationality Act 1981. CHAPTER 61. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61>

²⁸ New British nationality bill explained. URL: <https://righttoremain.org.uk/new-british-nationality-bill-explained/>

громадянства належить усиновлення особи громадянином Великої Британії згідно з рішенням суду Великої Британії²⁹.

Біпатриди не можуть отримати дипломатичну допомогу від уряду Великої Британії під час перебування в інших державах свого громадянства. Однак у Великій Британії вони мають право на: вільне проживання, переміщення, навчання; професійну діяльність; активне і пасивне виборче право; доступ до державних фондів соціального захисту і національної системи охорони здоров'я.

Законодавство з питань міграції і громадянства **Японії** вважається одним із найсуворіших. Відповідно до Закону про громадянство³⁰ «якщо громадянин Японії набуває громадянство іншої держави за власним вибором, цей громадянин втрачає громадянство Японії». Іноземці можуть отримати громадянство Японії шляхом натуралізації після проживання в країні не менше п'яти років і відмови від попереднього(-їх) громадянства(-в). Щоправда, якщо особа з об'єктивних і незалежних від неї обставин не може вийти з іншого громадянства, міністр юстиції може дозволити натуралізацію в разі виявлення виняткових обставин. Варто зазначити, що відповідно до законодавства з питань міграції та громадянства застосовується також термін «національність» (国籍, *kokuseki*) для позначення членства особи в соціально-економічному житті держави. Натуралізована особа отримує ті ж права, що й корінні японці, після отримання *кокусекі* та набуття громадянства (国民, *kokumin*). Слово «громадянство» (市民権, *shiminken*) має кілька значень, але зазвичай використовується для позначення політичних прав і статусу особи в політичному житті держави³¹.

Дитина, один із батьків якої є громадянином Японії, як правило, автоматично набуває громадянство Японії. У разі відсутності у дитини такого громадянства, дитина до досягнення 20-річного віку може набути громадянство Японії, повідомивши про такий вибір Міністерство юстиції, оскільки народження в Японії не дає особі виключного права на громадянство держави. У разі наявності у дітей подвійного громадянства, законодавство зобов'язує таких осіб обирати громадянство, яке вони хочуть зберегти, повідомивши про це Міністерство юстиції до досягнення 22-річного віку. У разі неповідомлення особа автоматично втрачає громадянство Японії.

Повідомлення про вибір громадянства Японії також може подаватися до муніципалітету, адміністрації округу, селища або до посольства чи консульства Японії в інших державах.

²⁹ Dual citizens living in England and Wales: Census 2021. URL: [https://content.govdelivery.com/accounts/UKONS/bulletins/36d951b#:~:text=In%202021%2C%20across%20England%20and,612%2C000%20\(1.1%25\)%20in%202021](https://content.govdelivery.com/accounts/UKONS/bulletins/36d951b#:~:text=In%202021%2C%20across%20England%20and,612%2C000%20(1.1%25)%20in%202021)

³⁰ The Nationality Law (Law No.147 of 1950, as amended by Law No.268 of 1952, Law No.45 of 1984, Law No.89 of 1993 and Law.No.147 of 2004, Law No.88 of 2008). URL: <https://www.moj.go.jp/ENGLISH/information/tnl-01.html>

³¹ 日本が日本人を切り捨てる？—国際舞台で活躍する日本人と日本の絆を守るために。 URL: https://www.rieti.go.jp/jp/columns/s24_0008.html

Франція визнає множинне громадянство. Громадянство регулюється положеннями Конституції Французької Республіки³², Цивільного кодексу³³ і Декрету про громадянство³⁴.

Іноземець, який бажає набути громадянство Франції, може зберегти громадянство походження, тобто мати подвійне громадянство. Це право стосується і громадян Франції, які бажають або вже отримали громадянство іншої держави (за умови, що держава набуття громадянства дозволяє подвійне громадянство).

Неповнолітня дитина-іноземець може набути громадянство Франції у разі набуття одним із батьків такого громадянства, але за наявності умов: ім'я дитини вказується в адміністративному акті про натуралізацію або декларації батьків про громадянство (за шлюбом, за походженням тощо). Дитина може отримати потрібне громадянство, якщо її батьки мають різні громадянства.

У Франції особа може отримати громадянство шляхом натуралізації на підставі відповідного адміністративного акта про прийняття до громадянства. Для цього особа повинна: бути повнолітньою (заяву про подвійне громадянство можна подати у віці 17 років, натуралізація набуває чинності з вісімнадцятирічного віку); проживати у Франції щонайменше п'ять років (за виключенням десяти винятків, передбачених законом); мати дійсний дозвіл на проживання; володіти розмовною та письмовою французькою мовою на рівні B1 за шкалою CEFR; довести свої знання про основні дати в історії Франції, а також про права та обов'язки громадян Франції; поважати цінності Французької Республіки – свободу, рівність, братерство; не вчиняти дій, що суперечать громадському порядку.

Особа, яка набуває громадянство Франції шляхом натуралізації, зобов'язана повідомити відповідний департамент про наявність громадянства походження. У разі виявлення бажання мати подвійне або множинне громадянство така особа повинна вказати громадянство (громадянства), яке (які) вона бажає зберегти або вказати громадянство (громадянства), від якого (яких) бажає відмовитися.

Статус біпатрида може отримати особа, яка взяла шлюб із громадянином Франції, або за наявності одного з батьків, бабусі, дідуся, брата або сестри, які є громадянами Франції. Якщо шлюб з особою, яка є громадянином Франції, укладений за кордоном, інформація про такий шлюб повинна бути внесена до реєстрів цивільного стану Французької Республіки.

Задля отримання громадянства на підставі шлюбу особа повинна прожити у Франції безперервно протягом щонайменше чотирьох років після одруження. Якщо така особа проживала в іншій державі, цей період продовжується до п'яти років.

Цікаво, що громадянство у Франції за походженням може набути особа, в якій батьки або бабусі чи дідусі (за умови, що вони старші 65 років) постійно проживають у Франції щонайменше останні 25 років. Окрім того, за походженням набувається громадянство від рідних братів і сестер. Це правило застосовується,

³² Constitution of the French Republic. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/constitution-of-4-october-1958>

³³ Civil Code of the French Republic. URL: https://www.trans-lex.org/601101/_french-civilcode-2016

³⁴ Dictret of France on citizenship. URL: <https://goldenharbors.com/articles/french-citizenship>

коли особа із шестирічного віку проживає у Франції і здобуває освіту в державному закладі освіти.

Особа може подати заяву на громадянство Франції, якщо така особа: навчалася у Франції або знайшла роботу у французькій компанії (за умови, що навчання тривало п'ять років і в подальшому особа проживала у Франції не менше двох років); офіційно працевлаштована і має дозвіл на постійне проживання на строк не менший, ніж п'ять років.

Біпатридів наділено такими самими правами і обов'язками, як і громадян Франції, які не мають громадянства іншої держави.

У січні 2024 року Бундестаг **Німеччини** суттєво оновив положення Закону про громадянство³⁵, істотно спростивши порядок натуралізації та значно розширивши перелік випадків набуття подвійного громадянства. До набуття чинності змін подвійне громадянство було дозволено лише громадянам інших держав ЄС, тоді як громадяни Німеччини були зобов'язані вийти із громадянства Німеччини перед набуттям громадянства іншої держави.

Значно спростилися правила натуралізації: строк необхідного проживання для подання клопотання про громадянство скорочений із восьми до п'яти років. Якщо заявник має особливі суспільні досягнення і високий рівень володіння німецькою мовою або є волонтером, то строк обов'язкового проживання може скоротитися до трьох років. Іншими вимогами до кандидата є: обізнаність із культурою Німеччини; відсутність незнятої судимості за тяжкі злочини або незнятої чи непогашеної судимості за інші категорії злочинів; обов'язкове володіння німецькою мовою на рівні, достатньому для спілкування та інтеграції в німецьке суспільство.

Оновлені положення Закону про громадянство дозволяють громадянам Німеччини зберігати подвійне громадянство, якщо вони: народжені від особи, яка має німецьке громадянство, і особи, яка таке громадянство не має, або від батьків із подвійним громадянством; є етнічними німецькими репатріантами; не можуть відмовитися від іншого громадянства тощо. Зазначимо, що тривалий час ті особи, чії батьки народилися за межами Німеччини, повинні були вибирати між національністю своїх батьків і німецьким громадянством. Діти, народжені в Німеччині, у яких принаймні один із батьків легально перебував у Німеччині, автоматично набувають громадянство.

Набуття іноземцем громадянства Німеччини передбачає надання особі всіх прав і покладення обов'язків, що передбачені законодавством для громадян Німеччини, які не є біпатридами.

Італія належить до держав, в якій легалізовано множинне громадянство. Законодавчою базою для полігромадянства є норми Конституції Італійської

³⁵ Citizenship Act of the Federal Republic of Germany. URL: https://www.bva.bund.de/EN/Services/Citizens/ID-Documents-Law/Citizenship/citizenship_node.html

Республіки³⁶ і Закону про громадянство від 5 лютого 1992 року № 91³⁷. Відповідно до статті 11 цього Закону громадянин, який володіє, отримує або повторно отримує інше громадянство, зберігає італійське громадянство. Особа може відмовитися від італійського громадянства, якщо проживає або вирішила проживати за кордоном. Особи, які набувають італійського громадянства, мають право не відмовлятися від громадянства походження.

Особи з подвійним громадянством, які зареєстровані в Реєстрі італійців та проживають за кордоном, мають право відмовитися від італійського громадянства шляхом подання офіційної заяви до консульства держави постійного перебування.

Поширеною підставою для набуття подвійного громадянства є походження особи. Відповідна заява повинна містити факти, які підтверджують наявність прямої кровної лінії з італійськими родичами. Такі відомості можуть отримуватися зі свідоцтв про народження, шлюб і смерть відповідних членів сім'ї. Законодавство не встановлює обмежень щодо кількості нащадків, які можуть отримати громадянство за походженням. Однак при вирішенні питання про надання громадянства Італії за походженням до уваги можуть також братися дата народження, стать, строк проживання в Італії родичів, родинний зв'язок з якими закон пов'язує із правом на громадянство.

Для набуття італійського громадянства достатньо, щоб дитина народилася в Італії і один із батьків був громадянином або мав посвідку на постійне проживання.

Способом набуття подвійного громадянства також є шлюб із громадянином / громадянкою Італії. Щоправда, особа, яка претендує на італійське громадянство, повинна також постійно проживати в Італії. Необхідний строк проживання може залежати від багатьох факторів, у тому числі: вкладених інвестицій в економіку Італії, створення робочих місць; виконання соціальних, освітніх або культурних функцій. Цей строк скорочується вдвічі у разі народження у подружжя спільних дітей. До клопотання про набуття громадянства додається свідоцтво про шлюб, довідка про відсутність судимості та посвідка на проживання.

Закон Італії 173 / 2020, який увів у дію закон 130 / 2020, визначив новий максимальний строк розгляду клопотання про надання громадянства, який становить 24 місяці, а в деяких випадках може бути продовжений до 36 місяців. Такі нові умови застосовуються до всіх заяв, поданих починаючи з 20 грудня 2020 року. Для всіх раніше поданих заяв строк розгляду може становити до 48 місяців. Набуття громадянства відбувається за умови знання заявником італійської мови (не нижче рівня B1 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (QCER)).

Біпатриди наділені тими самими правами і обов'язками, що і громадяни Італії, які не мають подвійного громадянства.

³⁶ Constitution of Italy. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

³⁷ Law of the Italian Republic "On Citizenship". URL: https://migrant-integration.ec.europa.eu/news/italy-new-attempts-reform-citizenship-law_en

В Естонії правові засади набуття, зміни і припинення громадянства визначаються Конституцією Республіки Естонія³⁸ і Законом про громадянство³⁹ (далі – Закон).

Відповідно до Закону громадянином Естонії є особа, яка має громадянство Естонії на момент набрання чинності цим Законом, а також особа, яка набула, отримала або відновила громадянство Естонії на підставі цього Закону. При цьому прямо передбачено, що громадянин Естонії не може одночасно мати громадянство іншої держави. Водночас на особу, яка бажає отримати або відновити громадянство Естонії, не поширюється вимога про відмову від попереднього громадянства, якщо особа отримала міжнародний захист від Республіки Естонія або іншої держави-члена Європейського Союзу. Таким чином, Законом фактично закріплено правило, відповідно до якого надання Естонією міжнародного захисту, набуття громадянства іншої держави-члена ЄС або перебування у громадянстві держави, де триває збройний конфлікт, політичні репресії, інші політичні, військові обставини, настання / припинення яких не залежить від волі особи, яка звернулася з клопотанням про надання чи поновлення громадянства Естонії, не можуть бути підставою для відмови в задоволенні клопотання про надання такого громадянства.

Відповідно до Закону громадянство Естонії може набуватися за народженням, шляхом натуралізації, поновлення громадянства особі, яка втратила його як неповнолітня. Особа, яка набуває або отримує громадянство іншої держави, повинна відмовитися від громадянства Естонії протягом трьох років після досягнення вісімнадцятирічного віку.

Громадянство Естонії може набуватися за народженням за таких умов: дитина, на момент народження у якої хоча б один із батьків має естонське громадянство; дитина, народжена після смерті батька, який на момент смерті мав громадянство Естонії.

Громадянство Естонії втрачається у разі виходу з громадянства Естонії, позбавлення громадянства Естонії або прийняття громадянства іншої держави. Вказане правило не поширюється на вже згадані випадки, коли іноземець може набути громадянство Естонії. Іншими словами, обмеження щодо подвійного громадянства встановлені передусім щодо самих громадян Естонії.

Необхідно звернути увагу, що аналогічно до інших держав Естонія не встановлює якихось обмежень щодо набуття і реалізації прав особами з подвійним громадянством. На них поширюються всі права, свободи, гарантії та обов'язки (особисті, громадянські, політичні, соціально-економічні), передбачені Конституцією і законами Естонії.

³⁸ Constitution of the Republic of Estonia. URL: <https://www.partylaw.leidenuniv.nl/party-law/4c8b89f5-0ed4-43aa-a2e6-194a7287acdc.pdf>

³⁹ Citizenship Act of the Republic of Estonia. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512022015001/consolide>

Правовою основою для набуття або виходу з громадянства Латвії є Конституція Латвійської Республіки⁴⁰ і Закон про громадянство⁴¹ (далі – Закон).

Відповідно до Закону громадянство можуть зберегти особи, які отримали громадянство: іншої держави-члена ЄС або держави-члена Європейської асоціації вільної торгівлі; іншої держави-члена Організації Північноатлантичного договору (НАТО); Австралійського Союзу, Федеративної Республіки Бразилія або Нової Зеландії; держави, з якою Латвія уклала угоду про визнання подвійного громадянства; держави, не зазначеної вище, якщо у зв'язку з важливими національними інтересами отримано дозвіл Кабінету Міністрів на збереження подвійного громадянства; держави, не згаданої вище, якщо таке громадянство отримано автоматично (ex lege) шляхом реєстрації шлюбу або усиновлення.

Для дітей у віці до 18 років дозволено інше громадянство будь-якої держави.

Якщо особа, яка була громадянином Латвії на 17 червня 1940 року (або нащадок такої особи) подає довідку про те, що вона залишила Латвію в період з 17 червня 1940 року по 4 травня 1990 року, рятуючись від окупації СРСР чи фашистського режиму, або була депортована і через зазначені причини не повернулася до Латвії на постійне проживання до 4 травня 1990 року, то така особа та її нащадки зберігають право зареєструватися як громадяни Латвії. Це означає, що така особа потенційно може мати подвійне громадянство.

Згідно із Законом про реєстр фізичних осіб громадянин Латвії зобов'язаний надати інформацію Управлінню у справах громадянства та міграції щодо набуття громадянства іншої держави. Для повідомлення про набуття громадянства іншої держави громадянам Латвії необхідно надати документ, який підтверджує наявність громадянства іншої держави, наприклад, паспорт, посвідчення особи або свідоцтво про громадянство та документ, що посвідчує особу громадянина Латвії.

Заяву про прийняття громадянства Латвії можна подати електронною поштою з обов'язковим скріпленням клопотання кваліфікованим електронно-цифровим підписом до Управління громадянства та міграції. Таке клопотання також може надсилатися звичайними засобами поштового зв'язку або подаватися через будь-яке дипломатичне представництво чи консульську установу Латвії.

Необхідно наголосити, що громадянин, який набув друге або множинне громадянство, у відносинах з Латвійською Республікою буде розглядатися виключно як громадянин Латвії.

Якщо повнолітній громадянин Латвії став громадянином країни, з якою подвійне громадянство не допускається, особа повинна подати заяву про вихід із латвійського громадянства протягом 30 днів після отримання такого громадянства.

⁴⁰ Конституція Латвійської Республіки. URL: <https://legalns.com/download/books/cons/latvia.pdf>

⁴¹ Pilsonības likums Pirmā nodaļa VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI . URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=57512%22%20%20%22p11.&pd=1>

У Литві законодавчими актами, які визначають підстави і врегульовують процедури набуття, припинення громадянства, є Конституція Литовської Республіки⁴² і Закон про громадянство⁴³.

Громадянин Литви не може бути одночасно громадянином іншої держави, за винятком окремих випадків, передбачених Законом про громадянство. В інших випадках наявність вказаних юридичних фактів у громадян Литви має наслідком втрату громадянства.

Так, громадянин Литви може одночасно бути громадянином іншої держави, якщо він відповідає хоча б одній із таких умов: набув громадянство Литовської Республіки і громадянство іншої держави за народженням; є особою, яка була вислана з окупованої Литовської Республіки до 11 березня 1990 року; був особою, яка виїхала з Литви до 11 березня 1990 року; є нащадком особи, яка була вислана з окупованої Литовської Республіки до 11 березня 1990 року або нащадком особи, яка виїхала з Литви до 11 березня 1990 року; народжений внаслідок шлюбу з громадянином іншої держави *ipso facto* і набув громадянство цієї держави; є особою, яка не досягла 21 року, якщо вона була усиновлена громадянином або громадянами Литовської Республіки до досягнення 18 років і в результаті усиновлення набула громадянство Литовської Республіки; є особою, яка не досягла 21 року, якщо вона, будучи громадянином Литовської Республіки, була усиновлена громадянином або громадянами іншої держави до досягнення 18 років і в результаті усиновлення набула громадянство цієї держави; особа набула громадянство Литовської Республіки в порядку винятку, будучи громадянином іншої держави; є особою, яка зберегла громадянство Литовської Республіки або якій громадянство Литовської Республіки відновлено за видатні заслуги перед Литовською державою; набула громадянство Литовської Республіки, маючи статус біженця в Литовській Республіці.

Іноземні громадяни, які проживають у Литві певний період часу, мають право подати заяву про надання громадянства і отримати цей статус шляхом натуралізації.

Слід підкреслити, що у випадку виявлення дитини на території Литви з невідомими батьками, така дитина вважатиметься народженою в Литві і набуває громадянства Литви, за винятком випадків, коли буде встановлено, що відносно цієї дитини вже розпочаті процедури набуття громадянства іншої держави.

Громадянство шляхом натуралізації може бути надано особі, якщо вона відповідає таким умовам: на законних підставах постійно проживає у Литовській

⁴² Constitution of the Republic of Lithuania. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvpyg&documentId=TAIS.211295&category=TAD>

⁴³ Law of the Republic of Lithuania "On Citizenship". URL: https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/law-citizenship-republic-lithuania_en

Республіці протягом останніх десяти років; на момент подання заяви про прийняття до громадянства і прийняття рішення про прийняття до громадянства має право постійного проживання в Литовській Республіці; склала іспит на знання державної мови; склала іспит зі знання основ Конституції Литовської Республіки; має законні засоби до існування тощо.

Державним органом, який має повноваження щодо розгляду заяв про вихід із литовського громадянства, є Міністерство внутрішніх справ. Кандидати повинні надати відповідний документ, що містить відомості про громадянство, отримане в іншій державі.

Іноземці, які стали громадянами Литви, користуються такими ж правами і несуть обов'язки, як інші громадяни Литви. Такі права надаються лише після складання присяги на вірність державі.

Громадянство в **Чорногорії** регулюється відповідно до Закону про громадянство⁴⁴. У разі набуття громадянства Чорногорії особа повинна відмовитися від попереднього громадянства. Однак випадки другого громадянства можливі. Це стосується осіб, прийняття яких до громадянства Чорногорії має особливе значення для державних, наукових, економічних, культурних, спортивних та інших інтересів Чорногорії. Але програми економічного громадянства (*ekonomsko državljanstvo*), що дозволяли іноземцям отримувати громадянство Чорногорії на розсуд Міністерства внутрішніх справ та державного управління, призупинені в листопаді 2010 року через занепокоєння Європейського Союзу, проте зазначена норма Закону є чинною.

Особа, яка перебуває у шлюбі з громадянином Чорногорії протягом щонайменше трьох років і законно та постійно (безперервно) проживає в Чорногорії протягом щонайменше п'яти років, може отримати громадянство Чорногорії.

Закон також визначає підстави втрати громадянства Чорногорії. Так, повнолітня особа втрачає громадянство Чорногорії в силу закону, якщо: добровільно набула громадянство іншої держави; подала неправдиву заяву, на підставі якої було ухвалено рішення про прийняття до громадянства (або на підставі свідомого приховування фактів чи обставин, важливих для прийняття такого рішення, за винятком випадків, коли особа, яка набула громадянство Чорногорії, може залишитися особою без громадянства); засуджена за кримінальний злочин проти людяності та інших благ, які охороняються міжнародним правом; засуджена за планування, організацію, фінансування чи в інший спосіб сприяння чи здійснення терористичних актів або надання притулку організаторам, виконавцям чи учасникам терористичної діяльності; є членом організації, діяльність якої спрямована проти безпеки та оборони Чорногорії; проходить добровільну службу в

⁴⁴ LAW ON MONTENEGRIN CITIZENSHIP (Official Gazette of Montenegro 013/08 of 26 February 2008, 040/10 of 22 July 2010, 028/11 of 10 June 2011, 046/11 of 16 September 2011, 020/14 of 25 April 2014, 054/16 of 15 August 2016). URL: [https://data.globalcit.eu/NationalDB/docs/Law%20on%20Montenegrin%20Citizenship%20\(consolidated%202016\)%20EN.pdf](https://data.globalcit.eu/NationalDB/docs/Law%20on%20Montenegrin%20Citizenship%20(consolidated%202016)%20EN.pdf)

збройних силах іншої держави; поведінка такої особи завдає серйозної шкоди життєвим інтересам Чорногорії.

Варто зазначити, що відповідно до Закону про громадянство громадянин колишньої СФРЮ, який має зареєстроване місце проживання в Чорногорії до 3 червня 2006 року, може отримати громадянство Чорногорії, якщо не має громадянства іншої держави або вийшов із громадянства іншої держави.

Правовою основою для набуття, виходу чи позбавлення громадянства в **Молдові** є Конституція Республіки Молдова⁴⁵ і Закон про громадянство⁴⁶.

Відповідно до Закону про громадянство громадяни держави не можуть бути громадянами інших держав, крім випадків, передбачених міжнародними договорами, учасником яких є Республіка Молдова.

Відповідно до Закону про громадянство набуття громадянства держави допускається за таких підстав: за народженням; у силу визнання громадянства; у результаті усиновлення; у випадках поновлення у громадянстві; натуралізації. У таких випадках набуття громадянства допускається за умови, якщо особа не є громадянином іншої держави або вийшла з такого громадянства.

У виключних випадках мають множинне громадянство: дитина, яка автоматично при народженні набула громадянство Молдови і громадянство іншої держави; особа, яка одночасно має громадянство іншої держави, коли це громадянство автоматично набувається шляхом шлюбу; дитина, яка є громадянином Республіки Молдова і набула громадянство іншої держави в результаті усиновлення. Також множинність громадянства визначається відповідно до міжнародних угод, стороною яких є Республіка Молдова.

У виняткових випадках громадяни інших держав можуть також стати громадянами Республіки Молдова, якщо це становить інтерес держави. У таких випадках громадянство надається відповідно до Указу Президента Республіки Молдова, якщо ці особи не підпадають під дію обмежень, передбачених Законом про громадянство. Такі особи мають право обирати і бути обраними, обіймати посади в органах публічної влади, брати участь у референдумі в порядку, встановленому законодавством. На них також покладається обов'язок щодо несення військової служби.

Висновки.

Під впливом глобалізаційного розвитку більшість держав світу трансформувала своє ставлення до множинного громадянства – від «правової аномалії» до «об'єктивного явища»⁴⁷. Тривалий час на рівні держав проявлялося несприйняття наявності в особи подвійного (множинного) громадянства і навіть

⁴⁵ Конституція Республіки Молдова. URL: https://www.constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/constitutia_ro_22.05.17_ru.pdf

⁴⁶ Moldova: Law No. 1024-XIV of 2000 on Citizenship of the Republic of Moldova . URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b60ba.html>

⁴⁷ Maarten Vink, Arjan H Schakel, David Reichel, Ngo Chun Luk, Gerard-René de Groot. The international diffusion of expatriate dual citizenship. URL: <https://academic.oup.com/migration/article/7/3/362/5488849>

генерувалося негативне ставлення до такого факту. Станом на початок 2024 року 76 % із 200 досліджених держав не забороняють своїм громадянам отримувати інше громадянство. Наразі основною проблемою стосовно біпатридів є забезпечення їхніх політичних прав і можливості здійснення такими особами державно-владних повноважень.

До стандартів регулювання множинного громадянства слід віднести: право держави на визначення кола своїх громадян; право держави на визнання, невизнання або визнання в певних випадках подвійного громадянства з урахуванням національних інтересів; рівність прав біпатридів на території держави проживання у порівнянні з іншими громадянами держави; встановлення критеріїв щодо обмеження політичних прав залежно від національних інтересів держави; пріоритетність принципу функціонального громадянства щодо регулювання статусу біпатридів; набуття і збереження громадянства дітьми, народженими у змішаних шлюбах.

У міжнародних актах і законодавстві держав не міститься універсальних підходів до регламентації множинного громадянства. В Європейській конвенції 1997 року про громадянство відзначено «бажаність пошуку державами належних рішень для наслідків множинного громадянства і, зокрема, щодо прав й обов'язків громадян із множинним громадянством». Положення цієї Конвенції визначають випадки обов'язкового визнання множинного громадянства стосовно дітей, які автоматично набувають такого статусу при народженні, і щодо осіб, які автоматично набувають громадянство за шлюбом. Держави не можуть вимагати припинення першого громадянства як умови натуралізації, якщо таке припинення неможливе для людини.

Множинне громадянство має позитивні наслідки для особи в контексті набуття додаткових гарантій реалізації і захисту прав та свобод у державі, в якій вона проживає, зберігаючи культурні та інші зв'язки з державою походження. Щодо інтересів держав, то інтеграція біпатрида є більш продуктивною, ніж іноземного громадянина, оскільки держава походження зберігає зв'язок зі своїм громадянином; наявність значної кількості осіб із множинним громадянством сприятиме інтенсифікації зв'язків між державами (*Додаток 2*).

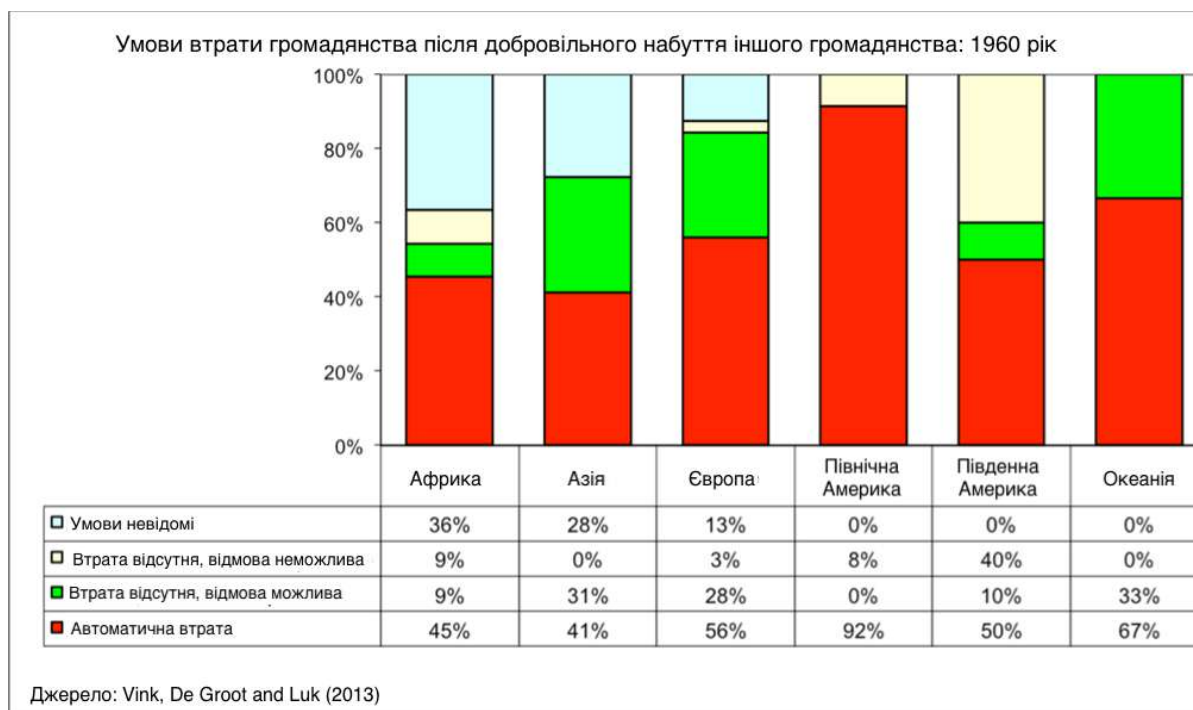
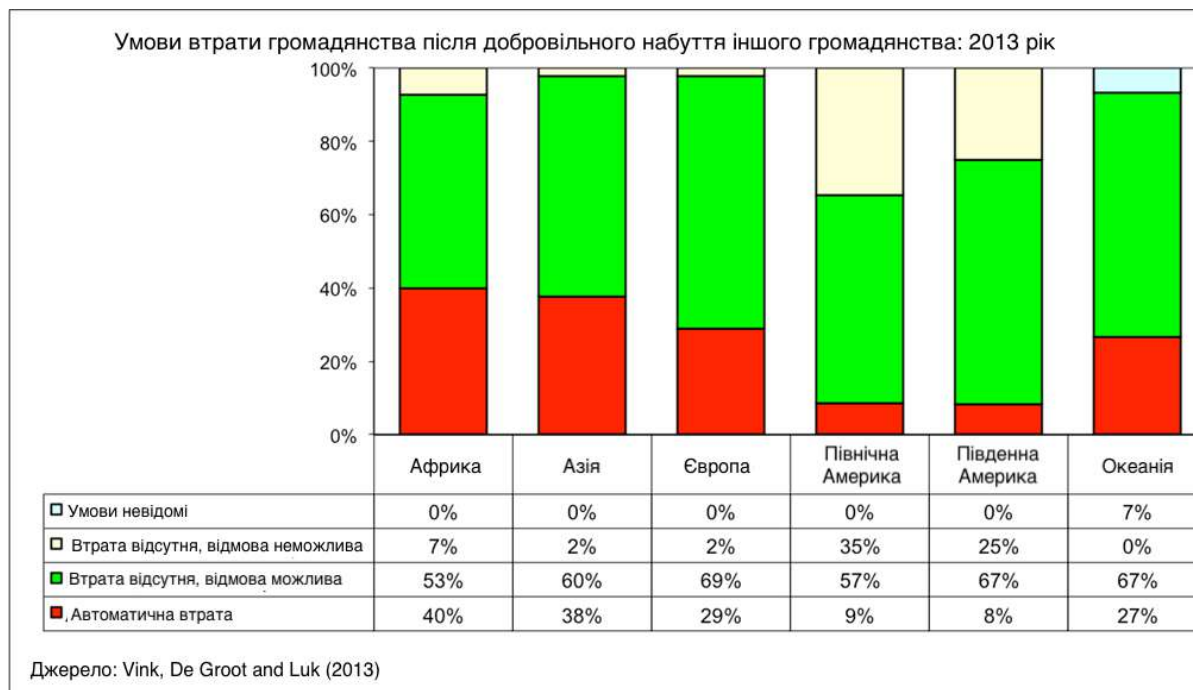
Інститут множинного громадянства має й негативні наслідки, оскільки громадянство – це не лише права, а й обов'язки осіб щодо сплати податків, проходження обов'язкової військової служби тощо. Стосовно національних інтересів держави, то не виключаються ризики виникнення різного виду демпінгу (недобросовісної конкуренції) в економічній, освітній та соціальній сферах.

Варто зазначити, що не існує жодних спеціальних правил набуття чи втрати громадянства Європейського Союзу, але будь-які зміни, пов'язані з громадянством держави-члена ЄС, породжують певні правові наслідки. Як показав аналіз законодавства окремих держав-членів ЄС, нині в ЄС поступово розвивається тенденція щодо легалізації на законодавчому рівні подвійного, а в окремих випадках і множинного громадянства. При цьому в більшості держав-членів ЄС

дійсним залишається універсальне правило, відповідно до якого навіть за наявності подвійного чи множинного громадянства громадяни, які набули громадянство в силу народження або натуралізації в певній державі, вважаються громадянами такої держави, а не іноземних держав.

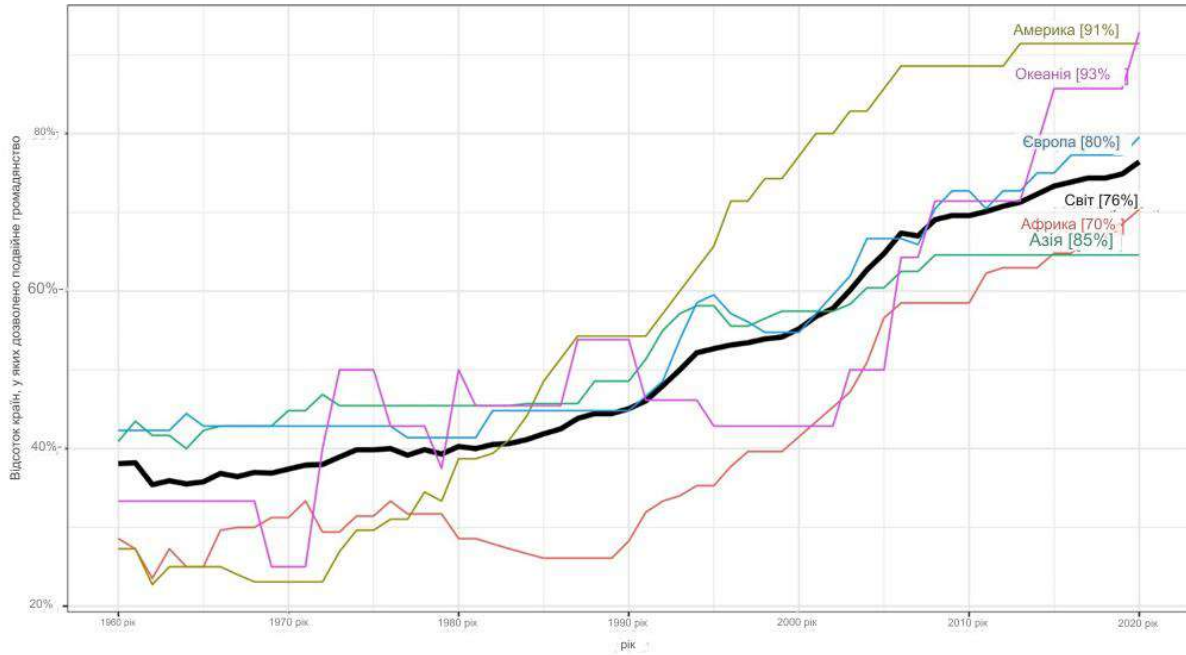
*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

⁴⁸ ГЛОБАЛЬНА БАЗА ДАНИХ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА. URL: <https://macimide.maastrichtuniversity.nl/dual-cit-database/>

Визнання подвійного громадянства, глобальна тенденція та за регіонами світу, 1960-2020 рр. [% у 2020 р.].

Джерело: MACIMIDE Global Expatriate Dual Citizenship Dataset, v5.00 [2020]

Назва держави, законодавство якої досліджувалося	Законодавство з питань набуття громадянства	Спосіб врегулювання множинного громадянства	Особливості статусу біпатридів
<p>Велика Британія</p> 	Закон про британське громадянство	Визнається множинне громадянство, певні обмеження щодо подвійного громадянства передбачені для мешканців Британських заморських територій	Множинність громадянства не впливає на правовий статус особи. Біпатриди наділені рівними правами і несуть однакові обов'язки з громадянами, які мають тільки британське громадянство
<p>Естонія</p> 	Конституція Республіки Естонія, Закон про громадянство	Подвійне громадянство визнається у випадках: набуття іноземцем, який є громадянином держави, в якій триває військовий конфлікт чи політичні репресії, громадянства Естонії; набуття громадянства іншої держави-члена ЄС чи поновлення громадянства Естонії особою, яка набула громадянство іншої держави-члена ЄС	Законодавче врегулювання випадків подвійного громадянства не впливає на особливості статусу біпатридів. Такі особи мають такі ж самі права та обов'язки, як і громадяни, які не мають подвійного громадянства
<p>Італія</p> 	Конституція Італійської Республіки, Закон про громадянство	Дозволяється множинне громадянство	Біпатриди наділені тими самими правами і обов'язками, як і громадяни Італії, які не мають подвійного громадянства
<p>Канада</p> 	Конституція Канади, Закон про громадянство, Хартія прав і свобод Канади, федеративні закони, закони провінцій і територій	Дозволяється подвійне громадянство	Наявність подвійного громадянства не тягне за собою будь-яких змін у правовому статусі особи, проте не звільняє таку особу від обов'язку військової служби, сплати податків в іншій державі громадянства
<p>Латвія</p> 	Конституція Латвійської Республіки, Закон про громадянство	Допускається множинне громадянство у випадках, передбачених законодавством. Не визнається інше громадянство в разі запровадження щодо держави громадянства особи міжнародних	Відмінності у правовому статусі біпатридів та осіб, які не мають множинного громадянства, відсутні. У відносинах з Латвією, біпатриди вважаються виключно латвійськими громадянами

		санкцій або в разі виникнення між Латвією і цією державою політичного, військового або іншого міжнародного конфлікту	
Литва 	Конституція Литовської республіки, Закон про громадянство	Подвійне або множинне громадянство заборонено, за виключенням винятків, передбачених законодавством	Іноземці, які стали громадянами Литви, користуються такими ж правами і несуть обов'язки, як і інші громадяни Литви
Молдова 	Конституція Республіки Молдова, Закон про громадянство	Множинне громадянство допускається у випадках, передбачених Законом про громадянство, а також у випадках, передбачених міжнародними договорами, учасником яких є Республіка Молдова	Множинність громадянства не впливає на характер прав і обов'язків, зокрема щодо несення військової служби в загальному порядку.
Німеччина 	Конституція Федеративної Республіки Німеччини, Закон про громадянство	Визнається подвійне громадянство (із січня 2024 року істотно спрощено натуралізацію та розширено коло випадків подвійного громадянства). До набуття чинності змін подвійне громадянство було дозволено лише громадянам інших держав ЄС	Набуття іноземцем громадянства Німеччини передбачає надання йому всіх прав і покладення усіх обов'язків, що передбачені законодавством для громадян Німеччини, які не є біпатридами
США 	Конституція Сполучених Штатів Америки, Закон про міграцію і громадянство (INA), Title 8 Кодексу США	Дозволяється множинне громадянство	Наявність у особи множинного громадянства не впливає на обсяг прав і обов'язків. Сплата податків є обов'язковою незалежно від місця проживання біпатрида. Федеральні закони забороняють певні аспекти іноземної військової служби для всіх громадян США, у тому числі біпатридів.
Франція 	Конституція Французької Республіки, Декрет про громадянство, Цивільний кодекс Франції	Дозволяється множинне громадянство	Біпатриди мають такі самі права і обов'язки, що і особи, які є тільки громадянами Франції

<p>Чорногорія</p> 	<p>Конституція Чорногорії, Закон про громадянство</p>	<p>Загальним є принцип єдиного громадянства, за виключенням випадків автоматичного набуття подвійного громадянства (до 2006 року) і неможливості виходу особи з попереднього громадянства. Програми економічного громадянства (<i>ekonomsko drzavljanstvo</i>) призупинені у 2010 році, хоча норму Закону не скасовано</p>	<p>Врегулювання обмеженої кількості випадків подвійного громадянства не впливає на особливості статусу біпатридів. Такі особи мають такі ж самі права та обов'язки, як і громадяни, які не мають подвійного громадянства</p>
<p>Японія</p> 	<p>Конституція Японії, Закон про громадянство</p>	<p>Не визнається множинне громадянство</p>	<p>Громадяни Японії, які автоматично набули подвійне громадянство, зобов'язані визначитися з громадянством держави, яке вони вирішили залишити</p>